

ענייני חג הסוכות

א. פתיחה:

מצינו במועד דחג הסוכות כמה וכמה עניינים:

- א. מצוות ישיבה בסוכה. נאמר בתורה (ויקרא כג מב) בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים.
- ב. מצוות נטילת ד' מינים. 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל'.
- ג. מצוות שמחה מיוחדת לחג הסוכות: 'ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים' וכן הפסוק 'ושמחת בחגך והיית אך שמח' נאמר על חג הסוכות. וכן חכמינו קבעו את השם דהמועד 'זמן שמחתנו'.
- ד. מלבד השם חג הסוכות שנקרא בו המועד הזה, עוד נקרא הוא בתורה 'חג האסיף תקופת השנה' (שמות לד-כב וכג-טז).
- ה. קביעות המועד דחג הסוכות לאחר יו"כ.
- ו. הדין על המים ומצוות ניסוך המים. במשנה ר"ה א-ב אמרו בחג נידונין על המים. ובגמ' דף טז. אמרו מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה.
- ז. הקפות עם ד' מינים בתפילת הושע נא. וסיבוב המזבח בערבה.
- ח. כתב הטור (או"ח תיז) שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח-ו) 'לושי ועשי עוגות ופסח היה, שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק. סוכות כנגד יעקב, דכתיב (בראשית לג-יז) ולמקנהו עשה סוכות. ראוי לברר האם יש שייכות בין הדברים, מה עיקר, והיכן מקומו של כל דבר.

ב. כי חלק ה' עמו

הנה ממה שנקרא המועד הזה 'חג הסוכות' על שם מצוות הסוכה ולא על שם שאר מצוות החג נראה בבירור שעיקר מהות החג נעוצה היא המצווה הזאת של ישיבה בסוכה. 'בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני' בהוציא אותם מארץ מצרים'. ובגמ' (סוכה יא:) ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. והטור כתב בהלכות סוכה סימן תרכה הסוכות שאומר הכתוב שהשיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו. והנה בודאי ישנו עומק נוסף במהותם של ענני הכבוד. ומשמעות פנימית של ההגנה של העננים מפני השרב והשמש.

ישנו יסוד גדול בסדר הנהגת העולם החוזר ונשנה בדברי הרמב"ן עשרות פעמים (יעוין ויקרא יח כה), סוד הדבר בכתוב שאמר בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו' כי חלק ה' עמו וגו'. והענין כי השם הנכבד ברא הכל, ושם כח התחתונים בעליונים, ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות. וזהו שנאמר אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים, כי חלק לכולם מזלות בשמים, וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם. [ור"ל דודאי הכל מיד ה', אך לאוה"ע בא הכל בדרך הטבע דהיינו כפי שקבע הקב"ה בתחילת הבריאה את סדרי ודרכי טבע העולם, אך ההנהגה לישראל אינה כפופה לשום חוק מחוקי הטבע ואין דבר מוכרח, אלא הכל מונהג בהשגחה פרטית לתת לכל אחד את אוכלו בעיתו] ומבאר ברמב"ן בדרך זו את מעלתה וענינה של ארץ ישראל: והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה

מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו, וזהו שאמר והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. [ונראה שזהו המכוון בפסוק לא כא"מ אשר השקית ברגלך כגן הירק... למטר השמים תשתה מים. דמבואר במקרא זה שא"מ ועימה כל הארצות אינם תלויים בחסד הקב"ה כביכול, דטבע של ארץ זו הוא הקובע טיבה וטובה, משא"כ א"י שכל מים שלה]- ועימם החיים בה] באים רק ע"י הפעלת מידת חסדו וטובו של הקב"ה].

וכדברים האלו מצינו בפרקי דרבי אליעזר פרק כד 'קרא הב"ה לשבעים מלאכים הסובבים את כסא מלכותו ואמר להם הב"ה באו ונרד ונבלל את שבעים גוים ואת שבעים לשונות, ומניין שאמ' להם, שנ' הבה נרדה, הבה ארדה אין כתיב כאן אלא הבה נרדה, והפילו גורלות ביניהם, שנ' בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם, ונפל גורלו של הב"ה על אברהם ועל זרעו, שנ' כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו'. וכן תירגם יוב"ע עה"פ 'בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל' דבשעה שיצאו בני נח מן התיבה וחטאו בדור הפלגה נפרדו משפחותיהם וגויהם לשבעים לשונות ונפוצו על פני כל הארץ, ובאותה שעה הפילו מלאכי רום גורל איזו אומה יקבל כל מלאך, ואיזו ארץ יקבל, ונפל חלקו של הקב"ה על זרעו של אברהם ועל א"י, ועל כן אמר מיכאל 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו'.

והנה בפרשה שלאחר חטא העגל אמר הקב"ה למשה 'ושלחתי לפניך מלאך... כי לא אעלה בקרבך... וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו', ואחז"ל (שמות רבה פרשת משפטים פרשה לב סימן ז) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם כשעמדו ישראל בסיני וקבלו את התורה אמר הקדוש ברוך הוא למלאך המות על כל עובדי כוכבים יש לך רשות בהם ועל אומה זו אין לך רשות בה שהם חלקי כשם שאני חי וקיים כך בני קיימין שנא' (דברים לב) בהנחל עליון גוים וכתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ולא רציתם אלא חבלתם מעשיכם ואמרתם לעגל אלהיך ישראל, ולכך (תהלים פב) אכן כאדם תמותון מה עובדי כוכבים משתמשים בשרים אף אתם כן שנאמר הנה אנכי שולח מלאך. ומבואר שמכח החטא עמד להימסר הנהגת עמ"י לידי מלאך כמו שאר אומות העולם, וזו הורדה ממעלת בני"י שהיו במהלך אחר של 'כי חלק ה' עמו'. וזו מידה כנגד מידה שעשו העגל להיות כשאר אומות העובדים לאלילים. ועמד משה לבקש 'אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה', דהיינו לחזור להנהגה הקודמת של 'כי חלק ה' עמו'. ועוד ביקש 'ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה', ופרש"י שתשרה שכינתו ביננו, והיינו יחוד ההנהגה הזאת שלא תהיה אלא לעמ"י. ואמנם אין כאן ב' בקשות, אלא עצם הבקשה של פני ה' דורשת שיהא זה רק לישראל דזהו עצם המהלך והמעלה של 'כי חלק ה' עמו' שזו הנהגה המיוחדת לישראל בלבד. ובטעם הבקשה אמר משה 'וראה כי עמך הגוי הזה'. ולאחר גילוי יג מידות שהיתה זו עת רצון שוב ביקש משה 'ילך נא אדני בקרבנו', וזו חזרה על הבקשה של פני ה'. ואמר הקב"ה למשה 'הנה אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות', ופרש"י והרמב"ן דנפלאות מלשון ונפלינו שתהיו מובדלים בזאת מכל האומות שלא תשרה שכינתו עליהם. כל' דנתרצה הקב"ה למשה שלא ישלח מלאך אלא ילך ה' בעצמו, ושתהא ההנהגה הזאת מיוחדת לישראל.

וכל זה היה לסוף ארבעים יום האחרונים דהיינו ביום הכיפורים. ומבואר שריצוי דיוה"כ מיוחד הוא לחזרה למעלת ישראל של 'כי חלק ה' עמו', שבאמת אחר שירד משה לסוף ארבעים יום הראשונים ושבר הלוחות, עלה שוב לבקש סליחה מאת ה' ולהעביר הגזירה של 'אכלה אותם כרגע', ונתרצה לו ה' לסלוח בר"ח אלול, ושוב עלה פעם שלישית לבקש על חזרה למעלתם קודם החטא ונתרצה לו ביוה"כ. [ולהעיר, ש'שלחתי כדברך' לא אמר הקב"ה לאחר חטא העגל כי אם לאחר חטא המרגלים, ומה שכתב רש"י בריש חומש דברים שביוה"כ אמר כן, יעויין בשפתי חכמים שם כמה דעות בביאור דבריו].

ויעויין בפי' המלבי"ם שבכלל הגזירה של כי לא אעלה בקרבך היה שלא יצוו על בניית המשכן במדבר אלא רק בארץ ישראל, שהיא מוכנה מכבר למעלת חלק ה' כי שם עני ה' תמיד, ובכלל הריצוי של יוה"כ יש שנצטוו על בניית המשכן, ומבואר דבבניית המשכן מונח הגילוי של כי חלק ה' עמו. והביאור הוא מפני ששם מתגלה כבוד השם וככל שישראל מקדשים שמו כך הקב"ה מקדשם ומשיגח עליהם.

ויעויין בטור תרכה ואף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה. אמנם הגר"א [בפי' לשה"ש א-ד] ביאר ענין קביעות חג הסוכות בתשרי, שכאשר עשו בני"י את העגל נסתלקו העננים ולא חזרו עד שהתחילו לעשות את המשכן, דמשה ירד ביוה"כ ולמחרת בל"א הקהיל משה את בני"י וציוה על מלאכת המשכן, והעם הביאו בבוקר בבוקר דהיינו י"ב וי"ג, ובי"ד בו נטלו כל חכם לב את הזהב במשקל ובמנין, ובט"ו התחילו לעשות, ואז חזרו ענני הכבוד ולכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי. ולפי"ד מבו' דאין קביעות החג לזכר ענני הכבוד בסתם, אלא על חזרת ענני הכבוד, דהיינו ריצוי ה' לעמו. ויש להביא בנותן טעם את פי' השיח יצחק [תלמיד הגר"א] דאיתה בחרתנו - ביציאת מצרים כנגד חג הפסח, אהבת אותנו - במתן תורה כנגד חג השבועות, ורצית בנו - בענני הכבוד כנגד חג הסוכות, וצלה"ב מה שייך ענני הכבוד לרצון, ולהנ"ל מבואר היטב דהכוונה לריצוי דחג הסוכות.

ומבואר מכל זה דענני הכבוד שלזכרם אנו עושים את חג הסוכות, משמעותם החזרה למעלת 'כי חלק ה' עמו', שלה זכו בריצוי דיום הכיפורים, דביוה"כ זכו לריצוי ה' ובט"ו בתשרי זכו לחזרה בפועל. והעננים מבטאים מעלה זו ע"י שהם מורים על ההנהגה וההשגחה המיוחדת שזכו לה בני"י במדבר, ממה שהלכו לפני בני"י ליישר הדרך והיה להן מן ובאר, ובפועל היה להם צל מן העננים להגן מן השרב, ועל כן נצטוו לישב בסוכה לזכור את ההנהגה המיוחדת של בני"י. והסוכה היא המורה לכך, ע"י שיוצאים מדירת קבע ונכנסים לדירת ארעי והיינו שיוצאים מהתפיסה שהקבע בא לנו ע"י הבית היציב והמוגן שלנו כביכול אלא משתדלים להבין שכל היש הוא רק מאתו יתברך, ואנו אין לנו דבר מעצמנו, כי בסוכה רק הצל הוא המגן ופנימיותו של צל הסוכה הוא הקב"ה המצל עלינו. וכל זה נכלל במעלת 'כי חלק ה' עמו'.

ונמצא שעניינה של ארץ ישראל ועניין הסוכה שוים, שניהם לבאים לקיים 'כי חלק ה' עמו'. וידועים דברי הגר"א עה"פ ויהי בשלם סוכה ומעונתו בציון, ששתי מצוות מקיימים עם כל הגוף, והם סוכה וישוב א"י. ועפ"י הנ"ל הדברים מאירים שבעתים כי עניינם שוה בשניהם.

ולהוסיף, ששרב והשמש הם השם של טבע העולם ועד שהיו ענני הכבוד היו בני"י מונהגים ומושגחים כמו אומות העולם ע"י כוחות הטבע בדרך הכרח, אך עניינם של ענני הכבוד בא לקבוע שלא זו ההנהגה של כלל ישראל אלא נמצאים הם תחת העננים להסתיר מהם ולהגן עליהם מאת ההנהגה של השרב והשמש.

ג. סוכות כנגד יעקב

ובאמת שהנהגה זו שנקרית כי חלק ה' עמו אינה גלויה לכל, והיא מוסתרת ונעלמת בתוך מהלכי הטבע, ואדרבה, יש הסתר פנים והעלם וחושך, היצר מערפל ומטשטש האמת, ונאמר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, ומ"מ דוקא מתוך ההסתר הכי עצום אפשר לראות שיד השם מנהיגה את כל מאורעות העולם. אבל כל זה בזמן הזה אבל הנה בא יום בוער כתנור, והאמת תתברר במלוא הבהירות ללא אפשרות לטעות ומכשול. ועל כך הובטחנו בתורה ע"י משה רבנו שמע ישראל השם אלוקינו השם אחד, ופרש"י ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר (צפניה ג, ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר (זכריה יד, ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: ולהמבואר לעיל, הכונה היא הנהגת השם שעכשיו היא מיוחדת על עם ישראל, באחרית הימים בימות המשיח תהיה גלויה וברורה לכל העמים. ותכלית זו מתגלית ובאה מכחו של יעקב שהוא במעשיו הכין הדרך להיות סימן לבנים להביא אותם אל הגילוי התכליתי הזה של השם אחד. וכן מצינו שפסוק זה היה שגור על פיו של יעקב, בשעה שפגש את יוסף ובשעה שנפרד מבניו. וכיון שחג הסוכות מסמל הוא את אחרית הימים (הגר"א באבן שלמה פי"א והמהר"ל נצח"י פי"א) שכל מועד הוא יונק מכח שלבי הגאולה העתידה, א"כ חג הסוכות הוא כנגד יעקב.

ד. שמחת החג

ומתוך כך נבין את תוכן השמחה המיוחדת לסוכות שנקרא זמן שמחתנו: דטבע האדם שהדאגות והטרדות הם המפריעים והמעכבים את השמחה מלבנו, אך כאשר האדם נמצא במצב של בטחון וחוסה בצל האמונה בה', הרי מתגבר בקרבו ההבנה וההכרה שכל ענייניו וחיייו מסורים רק ביד ה' וכגמול עלי אמו, באותה שעה אושר ושמחה ממלאים את חדרי הלב, ונותן שיר שבח והודיה לחי העולמים על כל החסדים עליו מגדולים ועד קטני קטנים.

והעניין המבואר כאן שהשמחה באה על החסדים, נראה דכן הוא המשמעות בתורה, דכתיב [ויקרא כג] 'ולקחתם לכם.. ושמחתם לפני ה'', ומשמע שהשמחה היא בד' מינים וצלה"ב השייכות של השמחה לד' מינים. ויבואר דהנה חג הסוכות נקרא חג האסיף, ובפשטות המועד נקבע לשם הודאה לבורא העולם ולשמחה על התבואה שזוכים לאסוף בתקופה זו של השנה. וכ"כ החינוך בטעם מצוות נטילת ד' מינים שחג הסוכות הוא זמן האסיף ובזמן שמחה נוטלים מיבול השדה לשם מצוה - לזכור מנין היא ומי נותנה. אך אין סוף הכונה שהשמחה היא ביבול, אלא בודאי מערכת המועדים נקבעה בתורה על ענינים רוחניים, ועל כן נראה שענין האסיף מביא לידי הכרת הטוב ועי"כ מגיע לידי דבקות בה' ושמחה בכל הטוב. וזוהי מצות השמחה המיוחדת לחג הסוכות.

ועפ"ז נבין גם את מנהג ההקפות עם הערבה, דבמקדש היו סובבים סביב המזבח ואנו עושים זכר לכך סביב לס"ת. דהנה ידועים דברי הגר"א שעיקר השמחה היא בשעת ההקפות עד להקפות של שמחת תורה, והביאור שמענו דענין ההקפה במחול ועיגול הוא להורות שהכל בא מהשורש וחוזר אל השורש, וזהו כל ענין ענני הכבוד לחזק בלבנו האמונה הזאת שהכל מאתו יתברך, ובודאי ששעה זו היא שיא ופסגת השמחה. וביותר, דידוע מהמהר"ל שהמרכז היא נקודת האמצע שהכל סובב אליה, וזה כוונת חז"ל שלעת"ל עתיד הקב"ה לעשות מחול צדיקים ולהיות יושב ביניהם וכל אחד ואחד מראה באצבעו 'זה ה' קוינו לו ויושיענו', והיינו דהקב"ה באמצע והכל מסביבו, ומראה באצבעו בברירות שאין למעלה הימנה, וכמו"כ כאשר סובבים את המזבח או את הס"ת, המכוון הוא זה. ומראים עצמנו כנסת ישראל כאשת חיל עטרת בעלה הסובבת בעלה בחופה. [ועוד עומק בזה (מהגר"י אנגלנדר), עפ"י ציור שקו ככל שממשיך מתרחק הוא מנקודת ההתחלה ואילו בעיגול ככל שממשיך הנה מתקרב הוא והולך אל מקום המפגש המחודש עם ההתחלה, וכמו"כ נראה דמחול שאנו עושים היום הוא להורות שגם כשנראה שאנו מתרחקים מהקב"ה ע"י צרות, אמנם באמת הכל הוא רק על מנת להתקרב יותר וזהו שורש לשמחה גדולה עד מאד.]

ה. ניסוך המים והנענועים

ועתה נראה לבאר ענין הדין על המים בחג הסוכות, דהנה ידוע מהקדמונים שכל שמתחזק באמונה ובטחון כן מתחזקת ההשגחה עליו ועל בני ביתו יעויין בפש החיים ש"א פ"ז ה' צילך על יד ימינך מה צילך אם אתה משחק לו הוא משחק לך ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, אף הקב"ה כשם שאתה עימו הוא הוה עימך. וכן כתוב 'נפתלי שבע רצון מלא ברכת השם', והיינו שהיות והוא שבע רצון הוא מלא ברכת השם, ולא דוקא שמקבל יותר ממון אלא הממון מתברך אצלו כעין שכתוב 'וברך את לחמך ואת מימך' וכדפי' הרמב"ן (ויקרא כו) וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, יבטיח במאכל ובמשתה, ושיהיה לברכה עד שלא יארע שום חולי בגופינו, ועל כן יהיו כלי הזרע שלמים ובריאים ונוליד כהוגן ונחיה ימים מלאים. ולפ"ז י"ל שהיטיב הקב"ה עם בריותיו לקבוע את הדין על המים לימים שבהם ישראל שמחים ביבול שבא להם ומודים על טובתן של גשמים.

ונראה שזהו תוכן ניסוך המים שעליהם אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ורצו בזה שכביכול יש בזה דוגמא להחזרת טובה לנותן המים על גבי המזבח ויורדים וחוזרים עד לתהום. וכן נראה בטעם הנענועים לד' רוחות נראה שהם באים כאות וסימן להחזרת הטובה לנותן. ולכן מנענעים דוקא בהודו שזהו שיא ההכרת הטוב, ודוקא מתוך שיא ופסגת השמחה

זועקים הושע נא כבן המנצל שעת רצון של שמחה מלפני אביו, ובהושענא רבה מצטרף לשמחה גם זעקה על המים כי זוהי שעת גמר הדין עליהם.

ועוד שמענו שהנענועים הם ביטוי של חיים כי כל צורות החיים הם באופן של רצוא ושוב שאינו עומד על מקומו וחוזר חלילה, וכמו"כ הנענועים מורים על החיים הבאים לנו על ידי המים. שהמים הם מקור כל חיים.

וראיתי באור צפון שמפרש מה שאמרו בגמרא מוליך ומביא וכו' היינו שיש בנענועים ב' חלקים יש חלק של הולכה דהיינו הכר הטוב ויש חלק של הבאה דהיינו המשכת השפע ממעלה למטה.

ולהבהיר שהושע נא אין הכונה להצלה מצרה ומאפילה לאורה, אלא לישועת פניו, דהיינו כמו וישע השם אל הבל, שזהו כל התכלית של עבודת ימים אלו.

ובפנימיות עניין זה מבואר בפחד יצחק [-עי' מאמרי פחד"י מא' קל] דהנה חג הפסח נקרא חג האביב וחג השבועות נקרא חג הקציר וחג הסוכות נקרא חג האסיף, והגם שבדאי לא נקראו החגים על שם התקופה שבה הם חלים במקרה, אלא יש בשמות אלו הוראת המהות שבחג, מ"מ אין נראה שנקבעו ג' רגלים כמעט על אותו ענין. ומצינו בזה ביאור בדברי המהר"ל [גבורות ה' פרק מו. ותוספת ביאור בפחד"י ר"ה ט']. וכדלהלן: ג' שלבים בשליחות, מינוי השליח, עבודת השליח, וחזרת השליח אל משלחו לומר עשיתי שליחותך. ביצי"מ היה מינויה של כנסת ישראל לשליחות יוצרה, וזה שייך אל האביב ע"ש ההתחלה. ועבודתה מתקיימת בתורה ומצוות שייך אל מתן תורה וזהו הקציר – עבודה. ובאחרית הימים תשוב כנס"י אל משלחה לומר עשיתי שליחותך, וזה שייך אל חג הסוכות ונקרא ע"ש האסיף שבו מוחזר הרכוש שבשדה אל בעליו. ומעתה מוארת מצוות ניסוך המים שענינה להחזיר את המים אל שורשם במי התהום, בבחינת עשיתי שליחותך, וזוהי שמחה גדולה.

בגמ' סוכה פרק החליל מתואר באריכות סדר שמחת בית השואבה וכתב רש"י כמה פעמים ששמחת בית השואבה היתה לשמחת מצוות ניסוך המים, אבל הרמב"ם בסו"ה לולב מביא את סדר השמחה וכתב שנלמד מהפסוק ושמחתם לפני ה' א, שבסוכות ישנה שמחה יתירה על כל המועדים. וצלה"ב לדעת רש"י יחוד השמחה על מצוה זו, ובגמ' יליף לה מדכתיב ושאבתם מים בששון, דהשאיבה דהיא קודם לניסוך צריכה להיות בששון ושמחה. ושמענו שיש שייכות מסוימת של השמחה למים, דהשמחה היא התגברות החיים בעצמם, וכל האיברים והחושים נמצאים במצב של חיות, וכמו כן מים הם מקור החיים, ולא עוד אלא שמשל למיתה הוא החסרון במים כמו יבש ציץ, לחלוחית, והמשל לחיים הוא מים.

ו. סוכות לאחר יוה"כ

הנה המועד הזה מחד גיסא הינו סיום מערכת ג' רגלים, [-שהרי פסח הוא הראשון מצד שניסון ראש השנה לחדשי ישראל]. אך מהדברים המבוארים לעיל עולה שחג הסוכות הינו המשך ישיר לריצוי דיוה"כ. והינו עומד בסיום מערכת הימים הנוראים. וכן מבואר בדברי הגר"א עה"פ 'עד שיפוח היום ונסו הצללים', שגבר החום בעת שעשו את העגל ואז נסתלקו ענני הכבוד שהיו כצללים לישראל, וכ"מ בתיוב"ע שם 'בצלו חמדתי וישבתי' - חג הסוכות. ואכן כך הוא לשון המדרש [ויק"ר ל-ב]: א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח אלא מאן דנסב באיין בידיה אנן ידעין דהוא נצוחיין כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה ברה"ל ולית אנן ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינן נצוחיין לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון. ע"כ. ובנוסח אחר מופיע בילקוט שמעוני תהלים רמז תרע על הפסוק 'תודיעני ארח חיים נעימות בימנך נצח'. ארח חיים, אלו עשרת ימי תשובה. מהו נעימות בימנך נצח אמר רבי אבהו זה הלולב, שהוא כמי שהוא נוצח ונוטל בימין, בנוהג שבעולם [הנדרומין רצין בהדרמוס] מי נוטל [לולבא] מי שהוא נוצח - כך ברה"ל כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, אף ישראל עומדין לפניו בדין, ואומות העולם אומרים אנו זכינן ונצחנו בדין, ואין אדם יודע מי נצח, אם ישראל אם עו"א, עבר ר"ה, וכל

ישראל באים ב'י"כ ומתעניין, ומתעטפין לבנים, עבר יר"כ ואין אדם יודע למי נמחלו עונותיו, אם לישראל אם לעובדי אלילים, כיון שהגיע יום טוב ראשון של חג, כל ישראל יוצאין, הקטנים והגדולים ולולביהן בידיהם, מיד הכל יודעין שנצחו ישראל בדין, ונמחלו עונותיהם, שנאמר נצח ישראל וגו'. והוא שדוד אומר לישראל, קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שנאמר נעימות בימין נצח, הרי מבושרים אתם שנצחתם לעובדי אלילים. שובע שמחות את פניך, אל תקרי שובע שמחות אלא שבע, אלו שבע מצות שבח, ארבעה מינין שבלולב, סוכה, חגיגה ושמחה, ע"כ.

ומאמר חז"ל זה צריך ביאור כשלעצמו, ויעויין בחכמת שלמה או"ח תקפא שביאר שיעקר קטרוג שלהם הוא מי יפול בחלקו ית', כמו בתחילת הבריאה שנאמר כי חלק השם עמו יעקב חבל נחלתו, כמו כן בכל שנה כשמתחדשת הבריאה הוי גורל זה, ולעולם ישראל נוצחין, אך אינו מתגלה אלא לעת"ל. ושמענו לבאר הא דבר"ה מקטרגין אומות העולם על בחירת ישראל, שהנה בר"ה עומד הקב"ה בבחינת מלך בעולמו, כי ביום זה מתחדשת הבריאה וע"י בריאת האדם מתחדשת המלכות, והנה אחר שחטא אדה"ר עבר תפקיד זה של גילוי המלכות אל ישראל שהם קרויים אדם. ועל כך מקטרגים אומות העולם מיהו בעל צורת אדם, שהרי ביסוד דתם גם הם מצהירים שכביכול רצונם לעשות רצונו, ושזהו תכלית ושורש כל הבריאה ולמי נועדה הבריאה. והנצחון של ישראל אינו מתגלה אלא לעת"ל שאז יקראו כולם בשם השם באמת.

ונראה ביאור מה שהלולב הוא סימן לישראל על הנצחון, עפ"י מה שאמרו חז"ל מדרש תנחומא פרשת אמור סימן כח ולקחתם לכם. זש"ה כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שהלולב הזה דומה לשדרה של אדם, וההדס הזה דומה לעיניים, והערבה דומה לשפתים, והאתרוג דומה ללב. ואולי כונתם לרמוז שישראל הם בלבד זכאים לאחוז בידם צורת אדם המקבילה לצורה העליונה, כי הם שזכו לדמות צורה ליוצרה. וזכות זו באה דוקא בחג הסוכות מפני שחג הסוכות הוא כנגד אחרית הימים ולעת"ל יתברר למי צורת אדם. ועוד רמז ב'נצח' שישראל הם הנצחיים, וש"יכים לעולם הנצחי. ולכן השמחה מתבטאת דוקא בנטילת הד' מינים.

ועוד, שהנה כתיב תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו. וצ"ב מה שנכנס כאן התואר חג השמור בכל מקום למועד דחג הסוכות, ושמענו שהנה כתיב ואדם אין לעבוד את האדמה ופירש"י אין מי שיכיר בטובתן של גשמים ויתפלל עליהם. ומונח בזה שני עניינים: א. הכרת הטוב. ב. יסוד ושורש עבודת התפילה שעל ידי האדם יורד כל השפע אל הבריאה. והנה בר"ה נברא האדם ואז התחיל בעולם מציאות של תפילה ולכן מיד לאחר ר"ה שמסתיים ביוה"כ בא הדין על המים. וכאן מצטרף העניין של הרכת הטוב שזוהי צורת אדם כמו שנאמר ואדם אין, כלומר שאדם הוא מי שמכיר בטובה. ולכן בעת הדין על המים אווזים במה שנראה כצורת אדם. ודברים אלו מצטרפים עם הנתבאר לעיל שכל עניין חג הסוכות הוא הכרת הטוב.

ונראה להוסיף שכל המעלה והגדולה הזאת שאנו חלקו של הקב"ה היא מפני שהקב"ה הוא חלקנו, כלומר התפקיד הנעלה של גילוי כבוד מלכותו בבריאה נמסר לעם ישראל בלבד. באופן שהם ב' צדדים של המטבע כפי הנוסח ביוה"כ אנו קהלך ואתה חלקנו אנו נחלתך ואתה גורלנו. והביאור הוא כמו בתפילת עלינו לשבח שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונס, שחלק הוא התפקיד שיש לכל נברא בבריאה, וגורל הוא התנאים והכלים לבצע את תפקידו, וכמו שאומות העולם מושגחים באמצעות שר ומזל עפ"י חוקי הטבע, לעומת ישראל המושגחים ע"י הקב"ה בכבודו בעצמו, כך לישראל נמסר התפקיד הנעלה של גילוי כבוד מלכותו בבריאה לעומת אומות העולם שלהם נמסר תפקיד משני, להיות כעזר וסיוע לעם ישראל לפעמים בנועם ולפעמים כמקל חובלים. ולפ"ז מיושב היטב מה ששמחת חג הסוכות בא מיד לאחר קבלת עול מלכות שמיים בר"ה ויוה"כ. שהנה יסוד קבלת עול מלכות שמים בר"ה בנוי על כך שהוא יום בריאת האדם ומעת שחטא האדם בעץ הדעת ועירב את כח הרע בתוך האדם, ירד מדרגתו ונתקלקל העולם עימו, ומאז נמסר התפקיד של תיקון העולם לישראל שהם קרוין אדם, ועליהם מוטל לגלות מלכות ה' בבריאה. וא"כ ביוה"כ נשלם העניין שהקב"ה חלקנו וגורלנו ובסוכות נשלם העניין שאנו חלקו ונחלתו של הקב"ה.

והרצ"ה בפרי צדיק מבאר דברי הטור דסוכות כנגד יעקב, שהנה אצל יעקב נא' שנלחם עם שרו של עשו, ויוכל. וע"כ נקרא שמו ישראל, ואח"כ נא' 'ויעקב הלך לדרכו', והיינו שלא היה שום קטרוג, ואז נא' 'ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות'. היינו שנתברר אצלו הקדושה לגמרי

ונשארה אצלו בקביעות כבית. ואילו מקנהו רומז לזרעו כדאי' במדרש שהיה לו ס' ריבוא עדרים שמכוון כנגד ס' ריבוא שרשי נפשות ישראל. ולהם עשה סוכות ר"ל שיהי' להם מ"מ משהו מהשלמות שלו. והם ג' מצבים: המלחמה, הנצחון והשלמות. ושמענו שמעשה דיעקב אינו אלא מעשה אבות סימן לבנים, ואצל כלל ישראל חוזרים בכל שנה ושנה על ג' שלבים אלו של מלחמה נצחון ושלמות, דהנה בכפרת שעיר המשתלח נא' ונשא השעיר החי את עוונתם אל ארץ גזירה', ואחז"ל השעיר זהו עשו, ועוונתם - עוונת איש תם היינו יעקב. ור"ל דבמלחמה של יעקב עם עשו - השטן מתברר ביוה"כ הנצחון שכל כח הרע הינו מבחוץ ושייך אל עשו, ואילו ישראל בפנימיות נפשם טהורים מכל חטא. ומיד לאחמ"כ באים אל חג הסוכות שלמים ומבוררים לשמוח בה', וזהו שחג הסוכות כנגד יעקב שאצלו נא' ויעקב נסע סוכותה', - אחרי שהלך עשו ונפרד מיעקב נסע יעקב אל הסוכה כלומר אחרי ר"ה ויוה"כ שנסתלק המקטרג והיה הבירור של כלל"י אז נכנסים לסוכה לשמוח עם השי"ת.

ויש להוסיף, כי יצפנני בסוכה', הסוכה היא המחבוא שם מחביא הקב"ה את ישראל מפני עשו הוא היצה"ר הוא השטן המקטרג. ומשמעות הדברים הם להקטין את שלטון היצר ע"י החיזוק באמונה כמו שנתבאר בעניין ענני הכבוד. ולהוסיף, דהנה מה שיעקב עשה סוכות למקנהו [היינו ס' ריבוא המכוון כנגד ס' ריבוא שרשי נפשות ישראל], היה בדרכו אל ארץ ישראל, (ובכלל עד אבוא אל אדוני שעירה). וכמו"כ ענני הכבוד שהקיפו את בני"ב בצאתם ממצרים היה בדרכם לכבוש את ארץ ישראל, ועניינם כיבוש ז' עמים הוא כיבוש ז' כחות הרע. וכמו"כ אנו בסוכות עומדים בדרך הזו לכבוש את היצר וחילותיו.

ז. שמחת הריצוי

ולפי מהלך זה בשייכות של סוכות לאחר כפרת, טהרת וריצוי דיוה"כ נראה לבאר השמחה שנתחדה לסוכות דהנה עה"פ ה' אורי וישעי', אחז"ל אורי זהו ר"ה וישעי זהו יוה"כ. ונא' אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', והיינו שלצדיקים מוכן האור וישרים מוכן השמחה והכוונה שצדיק הוא הנלחם ביצרו וגיבור לכובשו, וזקוק לאור וס"ד לעוזרו כמ"ש אלמלי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. ואילו ישר הוא שזוכה לישר הלב והוא במצב של שמחה. ולזה זכה ישראל לשלמות הלב לעולמי עד, וישראל זוכין עכ"פ בסוכות וזהו פשר השמחה הגדולה של החג. ולכן נקרא זמן שמחתנו, וכנגד יעקב.

ויש לצרף לכך את דברי הגמרא שבשמחת בית השואבה היה בולטת שמחתם של הבעלי תשובה, שהיו אומרים 'אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו, אשרי זקנותנו שכיפרה על ילדותנו, אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא יעשה תשובה ויתכפר לו'. והעניין מבואר כנ"ל, שהשמחה בסוכות מיוחדת היא לאחר טהרת יוה"כ. ולהוסיף דבטהרת יוה"כ נא' 'לפני ה' תטהרו' ובשמחת החג נא' 'ושמחתם לפני השם', ולאוזן קשבת נשמע שהלשון 'לפני השם' החוזר ונשנה ביוה"כ ובסוכות מורה על השמחה של חג הסוכות שקשורה לטהרת יוה"כ.

עוד שמענו לבאר עניין השמחה עפ"י מש"כ ר"י בשע"ת דהיגון של הבעל תשובה הוא בלבבו פנימה ואינו נגלה לחוץ, אמנם השמחה לאחר הכפרה היא עדות לכל באי עולם על עוצם יגונו קודם לכן. וביאור דבריו שמצינו עניין של פרסום הכפרה שלאחר החטא כמו אצל דוד המלך (שבת לא:): שבשעה שביקש שלמה בנו להכניס ארון הקודש לבית קדשי הקדשים רהטו השערים אבתריה למבליענהו, עד שאמר 'זכור חסדי דוד עבדי', דאז נתפרסם לכל העולם זכותו של דוד, ועוד שם בגמ' כמו כן. וא"כ לאחר שנתבאר ששמחת הסוכות מיוחדת היא במסוים לאחר טהרת וכפרת יוה"כ יש להבין שהשמחה היא השמחה שלאחר היגון שהיא עדות ופרסום על יגונו על חטאו. ובמהלך הזה יבואר שגם הסוכה היא פרסום ועדות על כך כמו שאמרו בגמ' (מנחות פו:): על המנורה שהוא עדות לכל באי עולם ששכינה שרויה בישראל, וכמו"כ הסוכה והנענועים בד' מינים ג"כ שייכים למהלך הזה של עדות ופרסום כמו שאמרו במדרש הנ"ל שיוצאים וכלי זיין בידם היו אומר דידן נצח!